

Yalnızız Romanında Mekânın Poetikasızlaşması ve Ütopik Dünya Olarak *Simeranya*

Cafer GARİPER*

ÖZ

Türk edebiyatında ütopya türünün dikkate değer örneklerinden biri, Peyami Safa'nın 1951'de kitap hâlinde yayımlanan *Yalnızız* romanındaki *Simeranya*'dır. *Simeranya*, romanın kurmaca dünyasındaki olumsuzluklarla dolu yaşama tarzına alternatif bir dünya arayışının ürünü olarak ortaya çıkar. Prolog kısmından başlayarak *Yalnızız*'ın olay örgüsünün içerisine dağıtılmış olan *Simeranya*, romanın tematik gücü durumundaki idealist karakter Samim'in içinde bulunduğu kapalı, lâbirentleşen mekâna alternatif olarak aradığı açık mekân özleminin ürünüdür. Aynı zamanda *Simeranya*, Batı edebiyatlarında yaygın olan ütopya türünün Türk edebiyatında gelişmesinde ve tanınmasında da rol oynayan ütopik dünya olarak değer taşır. Bu çerçevede *Yalnızız* ve onun içinde yer alan *Simeranya*, türün dünya edebiyatında dikkate değer ürünleriyle metinlerarası ilişkiler kurabileceğimiz yapıda karşımıza çıkar.

Anahtar Kelimeler: Ütopya, Peyami Safa, *Yalnızız*, *Simeranya*, kapalı mekân, açık mekân.

ABSTRACT

The Non-Poetication of Space in Safa's Novel *Yalnızız* and his *Simeranya* as a Utopic World

A remarkable example of utopia in Turkish literature is *Simeranya* which Peyami Safa wrote in his book *Yalnızız* published in 1951. *Simeranya* emerges as an alternative to prose which is full of shortcomings. *Simeranya*, which is scattered in *Yalnızız* is a kind of wish belonging to Samim who is in a gloomy atmosphere. At the same time, *Simeranya* is valuable in view of being an example for utopia which is widespread in

* Yrd. Doç. Dr., SDÜ, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, e-posta: gariper@fef.sdu.edu.tr

Western literature. In this framework, Safa's novel *Yalnızız* and *Simeranya* appears in a form that can be made inter-textual analyses with the remarkable works of its kind worldwide.

Key Words: Utopia, Peyami Safa, *Yalnızız*, *Simeranya*, enclosed space, open space.

Giriş

Thomas More'un Yunanca yer anlamına gelen 'topos' kelimesinin başına yok anlamına gelen 'u'yu getirmek yoluyla yaptığı bir kelime olan ütopya, *olmayan yer*, *yok yer* anlamına gelir. Platon'un ünlü eseri *Devlet*'ten sonra More, türün öncü eseri *Utopia* ile ideal bir toplum düzeninin düşünüyü kurar. Ana kıtadan uzakta bir adada yaşanan hayat içinde, mevcut toplumlarda görülen birçok olumsuzluk aşılmış, eşitlikçi, adalete dayanan, serbest yaşama alanı kurulmuştur. Bu ütöpik dünya yaşanan dünyaya alternatif, ideal yaşama alanı sunması bakımından herkesin bulunmak isteyeceği bir dünyadır. 16. yüzyıldan itibaren dünya edebiyatlarında çok sayıda ütopya yazılmıştır. Thomas More'un *Utopia* (1516) adlı eserini Tomasso Campanella'nın *Güneş Ülkesi* (1603) ve Francis Bacon'ın *Yeni Atlantis*'i (1627) takip eder. 20. yüzyılda Batı edebiyatlarında ütöpik eser sayısı büyük artış gösterir. Türk edebiyatında ütöpik özellikler taşıması yönüyle Nâmik Kemal'in *Rüya*, Hüseyin Cahit'in *Hayat-ı Muhayyel* (1899) hikâyeleri, Halide Edip'in *Yeni Turan* (1912), Ali Kemal'in *Fetret* (1913-1914), Yakup Kadri'nin *Ankara* (1934) romanları türün öncü ürünleri arasında sayılabilir.

"Ütopyalar ve ütopyacı kurgular gerçekçi yahut imgelere dayanan belirli bir mekâna ihtiyaç duyarlar. Çoğunlukla uzak bir yerlerde ada, site, şehir ya da ülke şeklinde beliren bu mekânlar kurulacak ütöpik kurgunun zeminini oluşturduğu gibi onlara gerçeklik duygusu da kazandırır. Bu sebeple ütopyalarda genellikle ve öncelikle üzerinde durulan unsur, ütopya kurgusunun gerçekleştirileceği mekândır."¹

Mekân, "[i]nsan varoluşunun konumlandığı yer"dir.² İnsan, her şeyden önce hareket edebileceği, yaşama alanı kurabileceği, hem kendi varoluşunu gerçekleştirebileceği hem de istek ve arzularına göre değiştirip dönüştürebileceği mekânlara ihtiyaç duyar. Bu tür mekânlar sosyal organizasyonların da gerçekleştirildiği ideal yaşama alanı arayışının ürünüdür. İnsan için olumluluk ifade eden mekânlar poetik anlamı olan mekânlardır. İnsanlar bazen yaşama alanlarını düzenler, kendilerine

1 Cafer Gariper- Yasemin Küçükkoşkun, "Çetin Altan'ın Gelecekçi Ütöpik Kurgusu: 2027 Yılı'nın Anıları", *Araştırmalar - İnsan Bilimleri Araştırmaları*-, Sayı: 16, Isparta 2006, s. 9.

2 Ramazan Korkmaz, "Romanda Mekanın Poetiği", *Edebiyat ve Dil Yazıları Mustafa İsen'e Armağan*, (Ed: Ayşenur Külahlıoğlu İslam-Süer Eker), Ankara 2007, s. 399.

uygun hâle getirir. Bu tür mekânlar, poetik anlam yüklenir. Kimi kez içinde yaşanılan mekânlar “düşman mekânlar”a, “nefret ve savaş mekânları”na³ dönüşerek poetikasızlaşır. İşte böyle durumlarda insanların bilinçaltılarının derinliklerinde bir yerlerde bekleyen hayal dünyalar, ütopik mekânlar harekete geçer. Søren Kierkegaard’ın söyleyişiyle “[ç]evre ve mekân kişi üzerinde ya da kişinin tüm ruhu üzerinde büyük bir etki yapar, anılarda çok güçlü ve derin bir iz bırakır ve bu yüzden asla unutulmaz.”⁴ Belki de ideal mekân ve tasasız yaşama alanı arayışı, kaynağını, çoktan kaybedilmiş cennet düşüncesinde bulmaktadır. Aslında insanın aradığı da ilk örnek durumundaki cennetten başkası olmasa gerektir. Bir bakıma ütopik dünyalar kolektif bilinçte yer tutan bu model dünyanın arayışının ürünüdür denebilir.

“İnsan varoluşunun konumlandığı yer olarak tanımlayabileceğimiz mekan, zaman içerisinde ontoloji, kozmoloji gibi disiplinlerin ilgi alanına girmiştir. Disiplinlerin, farklı tanım ve yaklaşımlarına rağmen; mekanın, varoluşun en temel üç boyutundan biri olduğu hususunda birleştiklerini görürüz.”⁵ İnsan, mekânla varlığını gerçekleştirir ve yeryüzüne tutunur. Onun bütün eylemleri mekânın ve onun parçaları durumundaki eşyanın sunduğu imkânlar çerçevesinde gerçekleşir. Bir yandan da insan mekânı kendi ihtiyaç ve arzularına göre dönüştürme çabasına girer. Bu noktada o, mekândan hem etkilenen, onunla varlık kazanan hem de onu etkileyen, onu biçimlendirme uğraşında olmaktadır. Çünkü mekân, soyut varlık değil, insanla etkileşim içine giren, onu besleyen, ona barınak sağlayan, bunlar için çaba ve emek isteyen, üzerinde yaşama biçimlerinin, toplum ve devlet sistemlerinin oluştuğu somut varlıktır.

Ramazan Korkmaz’ın konu edindiği bakışla romanda mekânları “çevresel mekân” ve “olgusal mekân” olmak üzere iki gruba ayırabiliriz. Çevresel mekân “[o]lay merkezli anlatılarda kullanılan ve üzerinden geçilen yerdir.”⁶ Bu tür mekânlar roman kişilerinin iç dünyalarına mal olmayan, onların karakterleri üzerinde rol oynamayan mekânlardır. Kişi veya olay örgüsünü etkilemez. Buna karşılık “[o]lgusal mekânlar, kişi-yer ilişkisini sorunsal açıdan yansıtan, dönüştürülmüş, anılaşdırılmış yerlerdir; yalnızca topografik bir yer değil, anlam üreten, anıları barındıran, kişinin iç dünyasını yansıtan bir değerdir.”⁷ Olgusal mekânlar temelde iki şekilde karşımıza çıkar:

3 Gaston Bachelard, *Mekânın Poetikası*, (Çev. Aykut Derman), Kesit Yayıncılık, İstanbul 1996, s. 27.

4 Søren Kierkegaard, *Baştan Çıkarıcının Günlüğü*, (Çev. Süha Sertabiboğlu), 3. basım, Ayrıntı Yayınları, İstanbul 2002, s. 94.

5 Ramazan Korkmaz, “Romanda Mekanın Poetiği”, *Edebiyat ve Dil Yazıları Mustafa İsen’e Armağan*, (Ed. Ayşenur Külahhoğlu İslam-Süer Eker), Ankara 2007, s. 399.

6 *Age.*, s. 402.

7 *Age.*, s. 403.

- “1. Lâbirentleşen dünya ya da kapalı ve dar mekanlar
2. Sınırları sonsuza açılan mekanlar; açık ve geniş mekanlar.”⁸

Lâbirentleşen dünya ya da kapalı ve dar mekânlar insanın varlığını gerçekleştirmediği, hürriyetinin sınırlandığı, niyet ve eylemlerinin kendisinin dışına yönelme imkânı bulamadığı mekânlardır. Bu tür mekânları açık veya kapalı olması değil, kişinin kendini var edememesi, niyet ve eylemlerini serbestçe ortaya koyamaması belirler. Bu tür yerlerde kişi, açık ve geniş bir mekânda olsa bile kendisini çevreleyen problemler karşısında çıkış yolu bulamaz, kısıtılmışlığı yaşar. Kimi zaman da lâbirentte kaybolmuş gibi problemler dizisi içerisinde döner durur. Bu da onun kendi iç dünyasına yönelmesini, kapanmasını, çatışmalar ağı yaşamasını ve üzerindeki baskının etkisiyle sıkışmasını getirir. Tedavisi olmayan hastalığa yakalanan çocuğunu kaybetme endişesi içinde yaşayan anne için hastane hatta bütün hayat; iflas eden iş adamı için iş yeri ve banka bir lâbirente, kapana dönüşür. Bu tür mekânlar, poetik anlamını kuramayan, üretemeyen veya kaybeden mekânlardır. İnsanı kendisine yabancılaştırır, yalnızlaştırır. Esasen insan için poetik anlamını üretebilen mekân, onun huzur ve güven içinde yaşayabileceği mutluluk alanları olmak durumundadır.

Sınırları sonsuza açılan mekânlar, bir başka söyleyişle açık ve geniş mekânlar ise insan varoluşunun hayata katıldığı, nesnelere ve çevreyi etkilediği, arzularına göre dönüştürdüğü mekânlardır. Bu sebeple “[a]çık ve geniş mekânlar, içtenlik mekânlarıdır. İçtenlik, mekânı içten dışa doğru çeviren ve açan niteliktedir. Bu mekânlarda karakter, kendisiyle, çevresi ve bütün evrenle uyum içinde. Kapalı ve dar mekanlar nasıl çatışma mekanları ise, açık ve geniş mekanlar da uyumun ve huzurun mekanlarıdır.”⁹ Bu çerçevede geniş fizikî mekânların baskılayıcı işleviyle dar mekânlara dönüşmesine benzer şekilde, kişiyi tehlikelerden koruyan, güvenli, insanın varlığını ontolojik olarak evrene katabildiği fizikî anlamda dar mekânlar da geniş mekânlar olarak anlam kazanır. İşte mekânın poetik anlamını burada aramak gerekir.

Peyami Safa, romanlarında olgusal mekânlara geniş yer verir. Onun roman dünyasında mekânlar genellikle üzerinden geçilen, olayların cereyan ettiği çevresel yahut dekoratif mekân olmaktan uzaktır. Kahramanların kimlik kazandığı, ontolojik olarak varlığını gerçekleştirdiği, yer yer olay örgüsünü yönlendiriciliğiyle olgusal mekân algısı öne çıkar. Mekân, kişinin istek ve eylemlerini yansıtmaya ve temsil etme gücüne sahiptir. *Dokuzuncu Hariciye*

8 *Age.*, a. y.

9 *Age.*, s. 411.

Koşuşu ve *Matmazel Noraliya'nın Koltuğu*'nda görüldüğü gibi yazar, karakter ve tip yaratmada, roman kişilerinin iç dünyalarını yansıtmada mekândan ve eşyadan geniş olarak yararlanır. Onun *Yalnızız*¹⁰ romanını da bu çerçevede düşünmek gerekir.

“*Yalnızız* romanının mekân yapısı, ikili bir görünüm arz etmektedir. Bir yanda hâdiselerin cereyan sahası olan gerçek mekânlar, diğer yanda muhayyel (ütopik) belde *Simeranya*.”¹¹ Gerçek mekânlar olarak niteleyebileceğimiz olay örgüsünün geçtiği mekânlar bakımından *Yalnızız* romanı, ağırlıklı olarak kapalı ve dar mekânlar üzerine kurulur. Burada mekânların fizikî bakımdan dar mekânlar olmasının yanında, ondan da çok romanın kurmaca dünyasında mekânın olgusal olarak dar mekânlar şeklinde varlık kazandığını görürüz. Fizikî anlamda *Prolog* kısmının açık ve kapalı mekânda geçmesine karşılık “Birinci Bölüm baştan sona kadar Yeşilköy'deki köşkte geçerken, İkinci Bölüm değişik mekânlarda, Üçüncü Bölüm ise –ağırlık Merallerin evinde olmak üzere– üç ayrı mekânda geçer.¹² Bu da romanda kapalı mekânın geniş yer tuttuğu anlamına gelir.

Yalnızız romanına olgusal olarak baktığımızda fizikî anlamda kapalı mekânlarda olduğu gibi açık mekânlarda da lâbirentleşen, kapalı ve dar mekânları görürüz. *Prolog* kısmında Meral'in yalan söylediği şüphesi tematik güç durumundaki Samim'in zihninde yer eder. Bu şüphe onun kendi içine yönelmesini, kuvvetli baskı altında daralmış, lâbirentleşmiş bir dünyayı yaşamasını getirir (s. 5-20). Bu durum öne çıkan diğer roman kahramanları için de geçerlidir. Meral, Samim'in ve ağabeyi Ferhat'ın baskıladığı dünyayı yaşamak zorunda kalır. Ferhat, nişanlısı Selmin'den ayrılmış bulunmanın ve onunla dört aydır görüşme imkânından mahrum olmanın açmazıyla karşı karşıyadır. Selmin, Ferhat'tan ayrılmış olmasının yanında annesi Mefharet'in şüphesi ve baskısı altındadır. Mefharet, kızı Selmin'in gayrimeşru ilişki sonucu hamile kaldığı şüphesiyle ve oğlu Aydın'ın hastalığı sebebiyle kısırılmışlığı yaşar. Hedonist mizacından gelen yapıyla Besim'in rahat yaşama alanını da ablası Mefharet'in aşırı septik davranışları daraltır. Romanın adının sembolik ifadesine uygun şekilde insanların birbirlerine dünyalarını kapatmış olmaları, birlikte yalnız yaşamaları da mekânın poetikasızlığını artırır. Çünkü Yeşilköy'de aynı köşkte yaşayan aile fertleri Samim'in, Mefharet'in, Besim'in, Selmin'in, Aydın'ın dünyaları birbirlerine önemli ölçüde kapalıdır. Bu durum, bir şekilde birbiriyle ilişkisi olan ve

10 Bu çalışmada romanın şu baskısı kullanılmıştır: Peyami Safa, *Yalnızız*, Nebioğlu Yayınevi, İstanbul 1951. Metin içinde gösterilen sayfa numaraları bu baskıya aittir.

11 Mehmet Tekin, *Romançı Yönüyle Peyami Safa*, Selçuk Üniversitesi Yayınları, Konya 1990, s. 144.

12 *Age.*, a.y.

İstanbul'da farklı semtlerde hayatlarını sürdüren Meral'le Samim, Meral'le Ferhat, Ferhat'la Samim, Necile ile Samim için de söz konusudur. Sonuçta roman kişileri kendi dünyalarına çekilmiş yalnız insanlardır. Bu da yalanı, aldatmayı ve güvensizliği peşinde sürükler. Bütün bunlar romanın kişileri için *Yalnızız*'da mekânın poetik anlamını kaybetmişliğini gösterir.

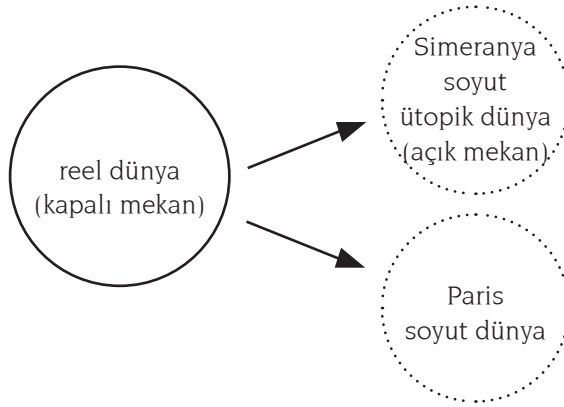
Kurmaca dünyada kapalılık, daha çok kişilerin farklı yaratılış özelliklerinden kaynaklanır. Nitekim Besim, Mefharet'e "[s]anki ağabeyim Corneille'in torunu, ben Moliere'in. Sen... Sen... O! Büyük babanı aramak için Sofokles'e kadar çık!" (s. 23) derken farklı kişilik özelliklerine sahip olduklarını işaret eder. Roman kişilerinin bir arada bulunmalarını, aynı mekânı paylaşmalarını daha çok kan bağı ve geçmişe dayanan ilişkiler ağı sağlar. *Yalnızız*, yalnızca mekân bakımından değil, roman kişileri bakımından da poetik anlamını kaybetmiş insanlardan kuruludur. Roman kişilerinin hemen hemen hepsi birtakım kişilik bozukluklarını ya da uyumsuzluğu bünyesinde taşır. Bu durum aslında romanın psikanalitik metotla çözümlenmesine elverişli imkân sunar. Entelektüel kimliğiyle tematik güç durumundaki Samim bile bir yığın problemle iç içedir. O, filozofça tavırları, ahlâkçılığı, iş üretmeden mirasyedi yaşayışı, çocuğu yaşındaki –çocuğu olması ihtimalini de taşıyan– eski metresinin kızıyla ilişki yaşayışıyla sıra dışı kişiliğe sahiptir. Besim'in ağabeyi Samim'i ima ederek Mefharet'e söylediği "Simeranyaya filân kulak asma. Her canının içinde temiz bir dünya vardır. Oraya kaçış kendi kendinden nefret ifade eder. Banyoyu senden çok seven fahişeler tanıdım." (s. 29) cümleleri bunu göstermeye yarar. Buna benzer şekilde septik (şüpheli) yaratılışıyla Mefharet, hayatı zevk içinde yaşamak gerektiği felsefesiyle hedonist (hazcı) Besim, delişmen kişiliğiyle Meral, ırkçı hayat anlayışıyla Ferhat, kurmaca dünyanın farklı yaratılışta kişilikleridir.

Bir yerde yolunda gitmeyen bir şeyler varsa orada ütöpik arayışlar ortaya çıkar. Ütopya kapanan, lâbirentleşen mekân karşısında açık mekân arayışını ifade eder. *Yalnızız* romanında ütopya, mekânın ve insanın poetik anlamını kaybetmesi sonucunun ürünüdür.¹³ Üzerinde sürdürülen hayatın birçok olumsuzluğu barındırması, lâbirentleşerek insanı içine çekmesi, insanların sürdürdükleri yaşama biçimi içinde çıkış yolu bulamaması onları alternatif dünya arayışlarına yöneltir. Roman kişileri tarafından üzerinde yaşanan mekâna alternatif mekânlar aranması bunun sonucudur. Samim'in kurguladığı *Simeranya* ile dejenere bir tip olan Feriha'nın Meral'e telkin ettiği Paris'te yaşama isteği ve buna bağlı olarak Paris'e kaçma arzusu, diğer yandan

13 *Yalnızız*'ı ütöpik roman saymayan, yazar merkezli, ideolojik kodlamaya bağlı, "Prolog" kısmı olmaksızın yapılan eksik ve farklı bir okuma için bkz: Ayhan Yalçınkaya, *Eğer den Meğer'e Ütopya Karşısında Türk Romanı*, Phoenix, Ankara 2004, s. 207-217.

Meral'in kolejden arkadaşı Selmin'in Paris'te yaşamak istediğini belirtmesi bu çerçevede varlık kazanır. "Simeranya romanın gerçek dünyasının karşısında bir seçenek olarak sunulur. Böylece eserde iki karşıt dünya ve onların öyküleri verilir."¹⁴Fakat, *Simeranya* soyut düzlemde bir seçenek olarak kalır. *Yalnızız*'da, aynı zamanda birer kaçış mekânı olan *Simeranya* ve Paris, olay örgüsünün gelişimi içerisinde mekânın kapanmasına ve daralmasına bağlı olarak ortaya çıkar. Bunu şöyle bir şemayla gösterebiliriz:

Üzerinde yaşanan reel dünyanın olumsuzluklarına ve baskıcı yaşayışına karşı soyut mekân olarak varlık kazanan düş ülke/ütopik dünya *Simeranya*, Samim için ideal yaşama alanını sunarken, yine soyut mekân olarak beliren Paris de Selmin ve Meral için çağdaş yaşama imkânı bulacakları yer olma özelliğini taşır. Samim, *Simeranya* için, "[s]ıkıldım mı, kendimi oraya atarım." (s. 8) derken kaçış fikrini ortaya koyar. Paris ise Selmin, Meral ve Feriha için baskıdan kurtulmanın, gönüllerince yaşamının mümkün olduğu kaçmak istedikleri açık mekândır. Oysa Samim'in *Simeranya* algısından bakıldığında Feriha, Selmin ve Meral'nın kurguladığı Paris, hiç de olumluluk yüklenen mekân değildir.

Romanın gerçek dünyasında olay örgüsünü *dip zıtlıklar* belirler. Problem, dip zıtlıklardan birine ağırlık vermekten, dengeyi kuramamaktan kaynaklanır. Oysa *Simeranya*'da "dip zıtlık her yönden sağlıklı bir uyuma kavuşturulmuş ve böylece" problemler çözülmüştür.¹⁵ Mekân bağlamında *Yalnızız*, bu dip zıtlıkların dünyasıyla uyumun dünyasının, gerçek dünya ile ütopik dünyanın,

14 Nurettin Öztürk, *Çağdaş Türk Edebiyatında Ütopya*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Malatya 1992, s. 97.

15 *Age.*, s. 102.

başka bir söyleyişle kapalı dünya ile açık dünyanın karşılaşmasının anlatımından oluşur.

Yalnızız'da metnin içine parça parça serpiştirilmiş olan *Simeranya*, zaman zaman Samim'in bu ütöpik dünyadan söz etmesi ve Mefharet'le Besim'in, Samim'in hatıra defterini gizlice okumalarıyla belirir. Romanın kurmaca dünyasında iç metin olarak varlık kazanan *Simeranya*'dan ilk kez Meral'in Samim'e yalan söylediği *Prolog* kısmında söz edilir. Meral'in kendisine yalan söylediğini anladığı buhranlı bir anında sokakta karşılaştığı ve hiç tanımadığı kadına bir şeyler anlatma ihtiyacı duyan Samim, bu ütöpik dünyayı kadınların yalan söylemediği yer olarak niteler. Ahmet Hâşim'in *O Belde* şiirinden montaj tekniğiyle aktarılan "Kadınlar orada güzel, ince, saf, leylîdir."¹⁶ (s. 5) söyleyişiyile *Simeranya* varlık kazanmaya başlar. Tematik güç durumundaki Samim'i orada kadınların, "güzel, ince, saf, leylî" olmasından çok, yalan söyleyip söylememeleri ilgilendirir. Çünkü, sevgilisi Meral'in söylemiş olduğu yalan, onda derin etki yaratmıştır. Nitekim, "[e]ğer dünyanın en çirkin kadını en doğru kadını olsaydı ve şimdi karşısına çıksaydı, şimdi, şurada, caddenin ortasında onun ayaklarına kapanabilirdi." (s. 5-6) cümlesi ve yalan fikri üzerindeki ısrarı bunu gösterir. Samim, yaşanan dünyada gördüğü aksaklıkları yazmakta olduğu *Simeranya* adlı eserinde aşma, ideal yaşama alanını kurma çabası içinde karşımıza çıkar. O, arzuladığı yaşama tarzını sunamayan, poetikasızlaşan dünyanın dışında bir dünya arayışına girişir. Fakat, bu mükemmel dünya arayışı, belki de insanın istek ve hayallerinin sınırsızlığının bir yansıması olarak tamamlanmadan kalacaktır. Samim tarafından yaşanan dünyanın karşısında imge kent/imge belde olarak inşa edilen bu tamamlanmamış ütöpik dünya, daha çok etik, eğitim, bilim, ekonomi, mülkiyet, sağlık, aşk, yönetim, giyim ve moda gibi konuları içerir.

Yalnızız romanında ve ütöpik dünya *Simeranya*'da üzerinde durulan problemin başında etik değerler gelir. Bunda tematik güç durumundaki Samim'in kendince ahlâkçı yanının olması kadar, Meral'in söylemiş olduğu yalan rol oynar. Romanda Meral'in yalan söylemesinden kısa süre sonra Samim'le sokakta karşılaştığı yabancı kadın arasında geçen konuşmada, reel dünyanın karşısında ütöpik dünya şu şekilde varlık kazanmaya başlar:

"– (...) Seni sevmek istedim, bir an için. Böyle bir his gelip geçti. Geçmedi daha. Fakat geçer. Benim böyle birçok hayallerim var. Sıkıldım mı, kendimi oraya atarım.

16 Ahmet Hâşim, *Bütün Şiirleri*, (Haz. İnci Enginün-Zeynep Kerman), Dergâh Yayınları, İstanbul 1987, s. 158.

- Ne hoşsun. Beni de götür oraya.
- Simeranya'da yalan yoktur.
- Kadın yok mu?
- İnsanlar gölgelerdir. Konuşmadan anlaşılır. Birbirlerinden hiçbir şey saklayamazlar. Seni görür görmez bir Simeranya kadınına benzettim. Elbisenin içinde yalnız ruhun var. Yüzün bir örümcek ağı. Gözlerinde sen dolusun. Gurur ve yalan yok. Seni sevmek istiyorum. Bu bir hayal. Simeranya gibi sen de yoksun. Yaratıyorum seni ben, kendi arzuma göre. İsmi sakın söyleme bana. Birbirimizi bir daha görmeyeceğiz.” (s. 8-9).

Samim'in dünyasında *Simeranya*'nın bu şekilde varlık kazanmaya başlaması, yalanın ve aldatmanın darlaştırdığı, lâbirentleştirdiği dünyanın dışına çıkarak açık mekân kurma arzusunun ürünüdür. Aslında o, yaşadığı dünyaya alternatif dünya arayışının içindedir. Yabancı kadının adını öğrenmek istememesi, bir daha görüşmemeleri gerektiğini söylemesi bir tarafla insana güvensizliğinin ifadesidir. İnsan, yakından tanındıkça birçok problemiyle, yanlıyla görünürlük kazanacak, safiyetini kaybedecektir. Bu da onun iyicil hayal gücünün insan üzerinde çalışmasına engel olacaktır. Gerçek dünyada arzuladığı insanî özellikleri bulamayan Samim, kısa süreliğine bunu yabancı kadın üzerinde uygulamayı deneyecek, ama asıl olarak bunu ütopik dünyada inşa etme çabasına girişecektir. İnsanî özelliklerin başında da etik değerler gelir. Etik değerler arasında ise yalan söylememe ön plana çıkar. Çünkü, Meral ona yalan söylemiştir. Yalan, güvensizliği, kopmayı, aldatmayı getirir. Zihninde sabit düşünce hâlini alan yalan karşısında Samim, inanma ve güvenme ihtiyacı içinde yabancı kadına, “[b]ana bu gece, yalnız bu gece yalan söyleme, senin heykelini yaptırırım; odama koyarım ve her gün sana taparım. Bu gece bana meşru yalan da söyleme.” (s. 12) der. Oysa bu “bar artisti”nin (s. 19) bütün davranışları ve sözleri yalan üzerine kurulmuştur. Samim'e söylediği yalanların yanında gecenin sonunda onu soyacaktır.

Prolog kısmında *Simeranya*'da yalanın olmadığı ifade edildikten sonra romanın çeşitli kısımlarında yalan konusu üzerinde durulur. Yer yer yalanın psikolojik ve felsefî çözümlenmeleri yapılır. Samim,

“Simeranya'da yalan tamamiyle lüzumsuz bir hale gelmiştir; anlaşılmalıdır ki bu, tabiatın ve hayatın içindeki zıtlıkları barıştıramayan insanın bir görünüş ahengi yaratmak için kutuplardan birini örtmek ihtiyacıdır. Bu zıtlıklar ortadan kalkar veya uzaklaştırılırsa yalana lüzum kalmaz. Yani prensibinde kutuplaşma bulunan olmak dramına karşı âciz insanın elindeki geçici silâh, yalandır.” (s. 63-64).

değerlendirmesinde bulunur. İşte *Simeranya*, bu dip zıtlıkların kurduğu çatışmalar ağını aşarak ideal yaşama alanı arayışının sonucu ortaya çıkar.

Simeranya'ya Samim, ilk kez rüyasında gider. Daha sonra onu uyanırken düşleyerek kurmaya ve tamamlamaya çalışır. Bunu yaşanacak ideal dünya şeklinde yazıya geçirerek kitap hâline dönüştürme çabasına girer. Türün öncü ürünlerinde olduğu gibi *Simeranya*'da da "anlatıcı sorular sorar, aykırı bulduğu noktaları belirtir, kılavuz da ona karşılık verir."¹⁷ Samim, *Simeranya*'nın kendi dünyasında nasıl yer tutmaya başladığını ve varlık kazandığını şöyle dikkatlere sunar:

"– Ben ilk defa oraya rüyamda bir yelkenli ile gittim. Sis vardı. Sonra açıldı. Engin bir denizin masmavi aynası her tarafımda parlıyordu. Sonra birden bire, iki tarafı ağaçlık, dere gibi bir yere girdik. Güpegündüzmüş de karanlık. Ve çok uzun bir dere. Gittik, gittik. Beni biri elimden tutup bir iskeleye çıkardı. Çok net bir rüya. Sonra başka biri kulağıma *Simeranya* gibi bir şey söyledi. Tam öyle değil. Sonraları ben tamamladım, uydurdum bu kelimeyi." (s. 18).

Rüyada görülen ve "bir yelkenli ile" gidilen bu bilinmeyen yere "sis" içinden geçilerek ulaşılması yaşanan dünya ile bilinmeyen yerin ayrımını vermenin yanında ütöpik dünyanın gizlenmişliğini de gösterir. Klasik ütopyalarda olduğu gibi *ada*¹⁸ yahut denizde bir kara parçası üzerinde kurulu olduğu düşüncesini uyandıran, *kılavuz* eşliğinde gidilen ütöpik dünyaya yaklaştıkça sisin açılması, Samim'in önünde masmavi denizin aynasının parlaması açık mekâna geçmeyi ifade eder. Bu da sembolik olarak yeni dünyanın açık mekân olduğu anlamına gelir.

Simeranya'nın yaşanan dünyaya alternatif olduğunu şu cümleler daha açık gösterir:

" 'Simeranya'yı iki yüz taneden fazla bastırmayarak her meseleyi dünya perspektifinde görebilen kimselere hediye etmek mümkündür. Önsözde, yirminci asrın ilk yarısını dolduran ve hepsi iflâsla neticelenen ihtilâllerin ve dünya harplerinin neden bir çağ sonu işaretleri olduğu, neden yeni bir dünya hasreti doğurduğu ve 'anticipation' romanlarını çoğalttığı izah edilebilir. (...) Bugünkü insanın kendi kendisi hakkındaki telakkisinden, bilgisinin temellerine, metodlarına ve bütün sosyal müesseseleriyle değer sistemine kadar baştan başa inkılabı muhtaç bir dünyanın huzursuzluğunu duyan bir adamın 150 yıl sonraki tekamül imkânlarını düşünerek tasarladığı muhayyel bir ülke (...). Bu kitap benim, içinde yaşadığım obsesyonun mevzuunu da değiştirebilir. Meral'e karşı tek müdafaam o olur." (s. 108-109).

Simeranya'nın yaşanan dünyaya alternatif bir dünya olduğunun izini roman boyunca sürmek mümkündür. Yabancı kadının annesinin hasta olduğunu

17 Northrop Frye, "Edebiyatta Ütopya Türleri", *Türk Dili Eleştiri Sayısı II*, nr. 234, Mart 1971, s. 511.

18 Akşit Göktürk, *Ada İngiliz Yazınında Ada Kavramı*, Adam Yayınları, İstanbul 1982, s. 17.

söylemesi ve öleceğini ima etmesi üzerine Samim, “– Simeranya’da anneler böyle ölmezler ve kızlar böyle yalnız kalmazlar. Çünkü orada başka bir nizam var.” (s. 17) der. Bu cümleler, Samim’in *Simeranya*’yı yaşanan dünyaya alternatif olarak kurduğunu açıkça gösterir.

Yalnız’ın ütopik dünyasında eğitim önemli yer tutar. Reel dünyada Mefharet’in oğlu Aydın’ın hasta olduğu hâlde matematik imtihanına çalışmak zorunda kalışı eğitim probleminin eleştirel bakışla değerlendirilmesini getirir. Ancak, bu eleştiri alternatif dünya durumundaki *Simeranya*’nın ölçüleriyle olacaktır:

“– Mektep yoktur orada.

(...)

– Simeranya’da her seviyeye göre okuma salonları ve laboratuvarlar, atelyeler, müzik, tiyatro, sinema ve spor evleri vardır. Her yaşta insanlar bunlara devam ederler. Her merak ettikleri mevzuu kendileri merak eder ve öğrenir. Çocuklar ve gençler için, araştırma metodlarını gösteren kılavuz-öğretmenler vardır. Bunların vazifeleri öğretmek değil, öğrenmenin yolunu öğretmektir. Çünkü Simeranya pedagojisi, insanın bütün hayatında öğrendiği şeyleri ancak kendi istediği zaman ve kendi araştırmaları neticesinde öğrendiğini bilir. Eski dünyada, yani Simeranya’ya göre bugünkü dünyamızdaki okullarda çocuklara ve gençlere öğretilen şeylerin, muayyen istidat ve ihtiyaçları karşılamadıkça, hayatta hiçbir işe yaramadığı anlaşılmış ve klâsik mektepten eser kalmamıştır: Sınıf, kürsü, ders programı, nutuk söyler gibi ders veren öğretmen ve profesör yoktur. Diploma yoktur.” (s. 40-41).

Simeranya’da okulun, öğretmenin, profesörün, nutuk söyler gibi ders anlatımının olmaması gerçek dünyanın eleştirilmesi, olumsuzlanması anlamına gelir. Okulun, ders programının ve öğretmenin olmadığı, otodidakt bir eğitim modeli arayışına giren Samim, öğrenmeyi kişiyi kabiliyetli olduğu alana yönlendirmekte ve içten gelen istekte arar. Yapılması gereken, kişinin kabiliyetli olduğu alana yönelmesini sağlamaktır. Onun bu tasarısı, kapalı mekân ve toplum algısı karşısında açık mekân ve toplum arayışının ürünüdür.

Simeranya’da fazla vurgulanmayan ve öne çıkmayan bilime de temas etmek gerekir. Yasaların belirleyiciliğine ve toplum düzenine ağırlık veren Thomas Morecu ütopya ile tekniğe ve bilime ağırlık veren Francis Baconcu ütopyanın dengelenmeye çalışıldığı *Simeranya*’da bilim gelişmiş yapıda karşımıza çıkar. İnsanların iç dünyalarının okunmasında, hastalıklara çözüm aranmasında, bilgi edinmede bilim alt yapı olarak varlığını hep duyurur. Ayrıca bilim adamlarının çalıştığı gelişmiş laboratuvarlar vardır. Bilim, ütopik dünya *Simeranya*’nın şekillendirici öğelerinden biridir. Aynı zamanda

reel dünyanın bilimine de alternatif gelişmişliğe sahiptir. Bununla birlikte bilim çalışmalarının anlatımı kurmaca dünyada geniş yer tutmaz.

Yalnızız'da üzerinde durulan konulardan biri de ekonomik hayat ve özel mülkiyettir. *Simeranya*'da özel mülkiyet vardır. Fakat, özel mülkiyet sınırlandırılmıştır. Samim, özel mülkiyeti kaldırmanın gereksiz olduğunu söyler. Ona göre "[b]ir insanı istihsaldeki rolünün tabii neticesinden mahrum etmeye lüzum da yok."tur (s. 75). O, özel mülkiyeti istihsaldeki rolün tabii bir neticesi olarak görür. Bununla birlikte zengin- fakir ayrımını, daha doğru söyleyişle uçurumunu ortadan kaldırmak ister. Bunun da yolu kazancı ayarlamaktan ve aşırı sermaye birikimini önlemekten geçer. Kaynakları herkese eşit olarak dağıtmak yerine hakkını vermeyi öngören bir sistem geliştirmek arzusundadır. "Çünkü insanların istihsaldeki rolleri ve cemiyete faydaları aynı değil. Liyakatle kazanç birbirine uygun olursa, hasreti çekilen sosyal adalete kavuşulur" (s. 75).

Bu sistemde, kişiler "kurduğu işte çalışıyorsa, kazancı liyakatine göredir. Bilânçoları fabrikanın işçi mümessillerinden mürekkep bir idare meclisi inceler ve tasdik eder. Kazancı dağıtan da odur. Mevzuat buna göredir. Devlet 'kazanç ayarlaması' kanununu büyük bir titizlikle tatbik ettirir. Vazifesi budur. İhtilâfları kazanç mahkemeleri halleder. İçtimai sigorta işçiyi ömrünün sonuna kadar aksiliklerine karşı emniyet altına almıştır. İşsizlik yoktur. Sermaye sahibi tarafından istismar edilmek de yoktur. Fakat herkesin kendi liyakatine göre mülkiyet vardır. Fakir bugünkü dünyamızda olduğu kadar fakir değildir; zengin de prensler sınıfının şımarık çocuğu değildir. Kazanç farkları azalmış ve ayarlanmıştır." (s. 75-76). "*Simeranya*'da sermaye sahiplerinin kârının adı değiştirilmiş, riziko payı yapılmıştır. Hiç çalışmasalar da riziko payı alırlar."¹⁹ Fakat, çalışmamak yasaktır (s. 76).

Simeranya'da kurulan ekonomik sistem ve mülkiyet bu görünümüyle 20. yüzyıl ortalarında yaşanan dünyanın kapitalist ve sosyalist kutuplu ekonomik modellerine ve mülkiyet anlayışlarına alternatif görünüm taşır. Samim, tasarladığı dünyada vahşi kapitalizmin aşırıya varan mülkiyetçi ve sermayeci anlayışıyla işçiyi/emekçiyi sömürmesini, sosyalist/komünist düzenin her şeyi eşitlemeye çalışan, kişileri aynı tiplendiren, mülkiyete ve sermayeye izin vermeyen uygulamasını aşarak iki modelin birleşiminden doğan ara yolu teklif eder. Aslında bu şekliyle *Simeranya*, geniş insanlık için poetik anlam üretmeyen her iki sistemin eleştirisine dönüşür.

Simeranya'da eğitim ve öğretimle birlikte meslek hayatı da yerini alır. "Çocuklar ve gençler, öğleden sonra, istidatlarına göre, ayrı ayrı meslek şubelerinde staj görürüler. Parazit değildirler. Büyüklere yardım ederler ve

19 Ayhan Yalçınkaya, *Eğer'den Meğer'e Ütopya Karşısında Türk Romanı*, Phoenix, Ankara 2004, s. 215.

çıvraklık devresi geçirirler.” (s. 42). İş ve meslek hayatına yönelen kişilerin kabiliyetleri değişirse “[m]esleklerini de değiştirmek haklarıdır. Bu istidatları tâyin eden mükemmel testler vardır. Daha ziyade iş hayatındaki davranışlarına bakılır. Öğleye kadar ve isterlerse geceleri nazarî araştırmalar ve incelemeler yaparlar. Fakat zorlama yoktur. Çünkü orada insan bir makine adam ve bir otomat değil, kabiliyetlerinin serbestçe gelişmesine her yaşta ve her meslekte imkân verilen manevi bir şahsiyettir.” (s. 42-43). *Simeranya*, meslek seçiminde serbestliği getirmekte, meslekler arası geçişkenliğe izin vermektedir.

Yalnızız'ın ütopik dünyasında dikkat çeken konulardan biri de sağlıktır. Sağlık, Aydın'ın hastalanması üzerine konu edinilir. Söz konusu edilen sağlık sistemi de aslında yaşanan dünyadaki sağlık sistemine alternatif olarak varlık kazanır. Samim'e göre “hastalık evvelâ ruhta başlayıp sonra vücuda sirayet etmiş bir isyandır.” (s. 65). O, hastalığın sebebini zıtlıkta görür. Bunun için de “Simeranya'da asıl mesele, hasta ile hastalık arasındaki zıtlaşmayı ortadan kaldırmaktır. Bütün tedavilerin esası budur.” (s. 65). *Simeranya*'da geleneksel tıp terkedilmiştir. Orada “ayrı bir tababet diye ilim ve teknik şube” yoktur (s. 67). Hastalıklar, ruhtan başlayarak, ruh ve beden uyum içine sokulmasıyla tedavi edilir. *Simeranya*'da bu uyum sağlandığı için “bütün Simeranya'yı derin bir sükûn ve tevekkül havası sarmıştır. Oraya ilk adımını atar atmaz kendini her tarafa yayılmış bu umumî intibak ve ahenk atmosferi içinde bulursun. Herkes bu ruh sağlığının yollarını bilir ve hastalandıktan sonra, kendi kendisine, isyandan tevekküle giden yolu açacak telkinlere uygun bir hazırlık bulur.” (s. 66).

Madde-ruh, materyalist dünya görüşü-idealist dünya görüşü gibi dip zıtlıklar üzerine kurulan *Yalnızız*, hastalık ve hastalığın tedavisi konusunda da bu zıtlıklardan yola çıkar. Madde ve materyalist dünya görüşü mevcut dünya düzenini, olumsuzluğu, kapalı yapıyı ifade edecek şekilde anlam kazanır. Buna karşılık ruh ve idealist dünya görüşü insanı sonsuza kanatlandıran açık mekânı ifade eder. Bu noktada hastalık bedenden önce psikolojik dünyada başlar ve bedene yansır. Öyleyse tedavisinde de psikolojiden başlamak gerekir. İnsan, iç dünyasını genişleten açık mekânda ideal yaşamaya ulaşacaktır.

Yalnızız'da üzerinde durulan konulardan biri de aşktır. Aslında aşk, bütün romanın dünyasına yayılmış yapıda karşımıza çıkar. Samim'in Meral'e olan ilgisi ancak aşk kelimesiyle açıklanabilir. Fakat, Meral cephesinde bu aşk, gereğince karşılığını bulabilmiş değildir. Samim'in iç dünyasında sabit düşünceye dönüşen *yalan* fikriyle onun yaşama alanını kapatmış, lâbirentleşen dünyasına çekmiştir. İdealist Samim, insanların cinsî tabiatını

“aşağıda ve uzakta bırakan üstün manevî değerler sistemi içinde bir aşk olduğuna” inanır. Cinsiyete, menfaate ve gurura bağlanmayan bir aşktan yanadır. Reel dünyanın aşk anlayışına alternatif bir aşk anlayışı geliştirir. Buna göre, “[h]ürriyet ve menfaatlerimizi, başka ruhlarla kaynaşmak için de feda ederiz. Bunda nesli devam ettirmek gibi hayvanca bir gaye de yoktur. Cinsî olmayan bir aşk, bize, benimizi aşmayı ve sevgilimizin şahsiyetine dalarak, başka bir insanda sosyal ve üniversal bir iştirakin ilk merhalesini yaşamayı gösteren bir yükseliştir.” (s. 206). Bu sözleriyle Samim, cinselliği yok saymaya, aşkı platonik düzleme çekmeye yönelmiş görünür. O, mutasavvıflarınkine benzer şekilde bir aşk mistiği tavrıyla *aşk için aşk* anlayışını geliştirme çabasına girer. Bunu insanın iç dünyası çerçevesinde yükselişi için gerekli görür. Böyle bir aşkta sevgili aracı kılınarak sosyal ve üniversal bir ortaklaşma/bütünleşme hedeflenir. Bu da madde-ruh dip zıtlığında aşkın bedenleşmesine başkaldırıcı ifade eder.

“Simeranya’da bir de aşk enstitüsü vardır. Samim, Meral’e duyduğu sevginin niteliği üzerinde düşünürken kendini yine hayalen Simeranya’da bulur. Kılavuzu onu yepyeni şekillerde düzenlenmiş caddelerden çok farklı bir mimariye sahip olan Aşk Enstitüsü’ne götürür. Bu enstitünün Eski Dünya Problemleri Şubesi’nde bir odaya alınır ve koltuğa uzanıp gözlerini kapadıktan sonra meselesini yüksek sesle düşünmesi gerektiği söylenerek yalnız bırakılır. Gizli bir cihaz sesini kaydedecek ve bu kayıt incelenerek meselesine çözüm getirilecektir. Ertesi gün, aynı binanın başka bir odasında Samim’i kabul eden yaşlı, ciddi ve sevimli bir adam, meselenin incelendiğini ve tipik bulunduğunu, hadiseyi eski dünya psikologlarının yaptığı gibi sadece psikoloji ilminin ışığında aydınlatmanın mümkün olmadığını²⁰ söyleyerek şunları ifade eder:

“Eski dünya ilminin en büyük hatalarından biri de, ihtisas bölümlerine ayrılan ilimlerin ‘bütün’ü gözden kaçırdıkları için hiçbir hâdiseyi esaslı ve doğru izah edemediklerini anlamamış olmalarıydı. Simeranya ilminde ‘fizik’ hâdiseler, ‘sosyal hâdiseler’, ‘biyolojik hâdiseler’ diye birbirlerinden ayrı vakıa serileri yoktur. Bu hâdiseler ‘bütün’ün ışığı altında incelenir. Bir şeyin içinde her şey mevcut olduğu için mesele her meseleyi bünyesinde taşır. Meselâ insan ruhunu anlamadan atomu izah etmek mümkün değildir. Dalga mekaniği ile hazım fonksiyonu, yahut bir öksürükle gökte bir yıldızın düşmesi arasında sıkı münasebetler vardır. Ve bunlar bir büyük oluş projesinin ayrı ayrı görünüşleridir. Enstitümüz aşk hadiselerine ait müşahedeleri toplar ve ‘insan bütünü inceleme merkezine yollar. Sizin meseleniz çoktandır

20 Beşir Ayvazoğlu, *Peyami*, Ötüken Neşriyat A.Ş., İstanbul 1998, s. 416-417.

incelenmiş olduğu için, sadece vak'a hususiyeti bakımından dosyaya konmuştur. Hâdise sizin dünyanızda görüldüğü gibi sadece psikolojik, hattâ sosyal değildir. Her hâdise gibi insan bilginin bütün şubelerini aynı plan içinde ilgilendirmektedir. Eğer böyle toplu bir inceleme metodu kullanılmazsa, tek cephesi içinde hiçbir hâdise bize tatmin edici şeyler söylemez. Eski dünya ilminin mahiyetleri kavramadaki aczi bundandı ve onları inkâra kadar varması bir çıkmazdan başka bir çıkmaza düşmesinin neticesiydi." (s. 56).

Samim, eğer problemi bu bakış açısıyla ele almazsa sevgilisinin "küçükük bir his yalanıyla bütün varlığın zıtlık prensibi arasındaki münasebeti" kavraması mümkün olmayacaktır. Yalan, eski dünyada bütün yaşama biçimlerini, sosyal kurumları ve meslekleri saran bir ilerleme ve gelişme zarureti olduğu kadar, *Simeranya*'da "kutuplaşma dramı" adı verilen "'dip zıtlık' gerçeğinin de zarurî neticesidir." (s. 56). Aşkın bir enstitüde inceleme konusu yapılması ve ona bakış şekli aşka *hastalık* fikri çerçevesinde yaklaşıldığı düşüncesini uyandırır. *Simeranya*'da aşk, herhangi bir hastalık gibi insan problemlerinin bütünlüğü içinde incelenir ve tedavi yolunun arandığı izlenimi verilir.

Simeranya'da üzerinde durulan konulardan bir başkası *giyim* ve *modadır*. Ancak, "Simeranya'da giyim ve moda meselesi de bir problem olmaktan çıkarılmıştır."²¹ Modayı "basmakalıp" kelimesiyle nitelendiren Samim, modanın karşısına "ferdî yaratmaları" koyar (s. 109). *Simeranya*'da cildi koruyan, "güneşin ultra-violet'lerinden mahrum etmeyen, vücuda yapışık, ince ve şeffaf bir kumaş, insanları süs ve çizgi yalanından kurtarmaktadır. Beslenme rejimi, şekil telkini ve musiki refakatinde hareketler ve hafif masajlar sayesinde her kadının kendi kendisine en güzel biçimi yaratabileceği anlaşılmıştır." Vücut yapısı insanların zihninde tasarladığı sabit imaj levhasına göre şekillenir. Kadınlar, doğacak çocuklarının şekilleri üzerinde etki etme gücüne sahiptir. "Simeranyalılar, her biri kendi yaratma kabiliyetinin derecesine göre bir gayretle güzelliğin ilâhî arşetipini sezerek mekâna ve zamana uygun bir sosyal prototipin" gelişmesine katkıda bulunurlar. Bu yolla moda seçkin sınıfın estetiği olmaktan çıkarak toplumun malı olur (s. 110). Böylece *Simeranya*, giyim ve moda konusunda da reel dünyaya alternatif olarak varlık kazanır.

Ütopyalarda yönetim modeli/devlet fikri önemli yer tutar. Devlet, genellikle yurttaşlarına insan hayatında erişilebilecek en fazla hürriyet ve mutluluğu sunar.²² *Simeranya*'da üzerinde az durulan alanlardan biri yönetim modeli olarak belirir. Devlet ve yönetim fikrinin fazla öne çıkmayışı hürriyet

21 *Age.*, s. 421.

22 Northrop Frye, "Edebiyatta Ütopya Türleri", *Türk Dili Eleştirisi Sayısı II*, nr. 234, Mart 1971, s. 515.

kavramıyla birlikte düşünülebilir. Devlet daha çok denetleme ve yönlendirme işlevini yürütür. Uyumlu bir toplum düzeni arayışının ürünü olan *Simeranya*'da "herkesin her sosyal harekette samimi ve tam" (s. 110) katılımını sağlayan yeni bir toplum yapısı öngörülür. Bu katılım, "şimdiki dünyamızda olduğu gibi, vatandaşın yalnız politika sahasında ve yalnız dört senede bir sandığa attığı bir oy pusulasıyla değil, bütün sosyal müesseselerde herkesin, her gün ve her an müşterek bir ideale doğru bütün davranışlarını âhenklendiren yeni bir cemiyetin bünyesinden ve normal işleyişinden doğar." (s. 110). Samim'in kurduğu imge kent *Simeranya*'nın aynasından bakıldığında reel dünyada aşırı devletçi uygulamaların, uyumsuz toplum yapılanmalarının olduğu görülür. Esasen dışarıya kapalı olan *Simeranya*, dip zıtlıkların giderildiği açık toplum yapısıyla alternatif bir yönetim modelinin ve toplum düzeninin görünüşlerini sergiler.

Romanın kurmaca dünyasında parça parça ve tamamlanmamış şekilde görünürlük kazanan *Simeranya*, kötülüklerden, olumsuzluklardan arındırılmış ideal yaşama alanı olarak karşımıza çıkar. Oraya herkes giremez. *Simeranya*'ya insanlar "fizyonomi ve tavır yoklaması yapıldıktan sonra alınır." (s. 33). Önce iç dünyaları okunur. Onların eski dünyaya ait duygulardan kurtulması istenir. Aksi takdirde *Simeranya*'ya kabul edilmezler (s. 33). Samim'in yabancı kadına *Simeranya*'yı tanıtırken yalanın olmadığı, insanların birbirine baktığında iç dünyalarını gördüğü *Simeranya*'ya Meral'i götürmeyeceğini, onu *Simeranya*'ya almayacaklarını ifade etmesi (s. 9) cennet fikrine bağlanabilecek yapı gösterir. Çünkü Meral, yalan söyleyerek günah işlemiştir. Onun kötülüklerden ve kötücül kişilerden arınmış *Simeranya*'ya girmesine yalan engeldir. Nitekim Paris'e kaçması ihtimaline karşılık ağabeyi Ferhat tarafından odaya kapatılması, intiharı düşünürken sigarasını yakmaya çalışması sırasında üzerine dökülen benzinin tutuşması sonucu yanarak ölmesi günahın kefareti olduğu kadar lâbirentleşen kapalı/dar mekânın onu yutması anlamına gelir. Gece saatlerinde Meral'in ölümünden sonra aydınlık bir sabaha çıkılmaya başlanması da mekânın poetik anlamı çerçevesinde yorumlanmaya müsaittir. Göstergibilim çerçevesinde karanlık gece kapalı ve dar mekânı ifade ederken aydınlık sabah açık ve geniş mekânı işaret eder.

Romanda *dip zıtlık* şeklinde adlandırılan yapıdan, *varlık* ve *yokluktan* başka bir söyleyişle *varlaşma* ve *yoklaşmadan* (s. 147) yola çıktığımızda açık mekânların varlığı, varlaşmayı, birinci benliği; kapalı mekânların yokluğu, yoklaşmayı, ikinci benliği ifadeye yönelik işleve sahip olduğu söylenebilir. Bu çerçevede insanın kabiliyetlerini körelten, ona kendisi olma hakkını tanımayan reel dünyanın kapalılığına, ikinci benliğe karşı ütöpik dünya olarak *Simeranya*, insana kendisi olma hakkını tanıyan, kendisinden aşkın

varlığa yönelmeyi öngören açık mekân özelliğiyle birinci benliği yaşamayı getirir. Birinci benlik,

“(…) aşk ve fedakârlık hamleleri halinde kendi kendini aşar ve ebedilik değerlerine sarılır. Sevgili aşkıdan, aile aşkıdan, meslek aşkıdan, millet aşkıdan, insanlık aşkıdan Allah aşkına kadar gider (Esasen böyle bir *transcendance* olmadan varlığın mümkün olmadığı Simeranya metafiziğinin esasını vücut[la] getirir). İnsan fânilik sıkıntısından böyle kurtulur ve varlığının en dolgun halini yaşar. Her insanda bu ‘Birinci’, türlü an ve değerleriyle, pek az veya pek çok şuurlu olarak vardır. Bütün sosyal ve kutsal değerler oradadır; birinci Meral de oradadır. İkincisi tabiate, uzviyete, biyolojik hayata ve içgüdülere bağlıdır ve fâni değerlere sarılır.” (s. 149).

Simeranya’nın metafiziğini ortaya koymaya yönelik bu ifadelerden anlaşılacağı üzere özelde *Simeranya*, genelde ütopya, *dionysosçu* hayat algısı karşısında *apolloncu* anlayışı öne çıkarır. “Ütopya romansı, toplumu us ile yönetiliyor göstermez; bir ayın alışkanlığıyla, ya da ussal yoldan açıklanan, önceden kararlaştırılmış bir toplumsal davranışla yönetiliyor gösterir.”²³ Sonunda aklın düzenlediği, kendi içine kapanan bir dünya algısına bağlanır. Bu durum, *Simeranya* için de böyledir. Tür çerçevesinde küçük bir temasla yetineceğimiz bu durum, ayrı bir araştırmanın konusudur.

Bütün bunlar, *Yalnızız*’ın olay örgüsünün geçtiği reel mekânın kapalılığı, poetikasızlığı karşısında açık mekân olarak ütopik dünyanın kurgulandığını gösterir. Kapalı mekânlar, insanın kendisi olmadığ, kendisini gerçekleştirmediği, özüne serbest yaşama alanı açmadığı mekânlardır. Oysa mekânın insana yaşama alanı sunması, beslenme ve barınma ihtiyacını karşılaması kadar, kendisi olması ve istekleri doğrultusunda yaşaması imkânını vermesi gerekir. Mekânın poetik anlamı budur. Reel mekânın ilişkiler ağının gittikçe kokuştugu, lâbirentleşen yapısından uzaklaşmak isteyen tematik güç durumundaki Samim, poetik anlam üretemeyen kapalı mekânın sınırlarını zihni planda aşarak ütopik bir dünya kurmayı ve zaman zaman oraya yolculuk yaparak arzuladığı hayatı yaşamaya çalışır. Entelektüel kimliğiyle bir toplum mistiği görünümüne bürünen Samim, *Simeranya* adındaki yüz elli yıl sonrasının “karşıtlıkların uyuma, senteze ulaştığı”²⁴ bu ütopik dünyasını yalnız kendisi için değil, bütün insanlık için inşa etme yoluna gider. Böylece reel mekânın kapalılığının karşısında ütopik dünya açık mekâna dönüşür. Bu da insanın yaşadığı kapalılığı aşması anlamına

23 Northrop Frye, “Edebiyatta Ütopya Türleri”, *Türk Dili Eleştiri Sayısı II*, nr. 234, Mart 1971, s. 511.

24 Gürsel Aytaç, *Çağdaş Türk Romanları Üzerine İncelemeler*, Gündoğan Yayınları, Ankara 1990, s. 118.

gelir. Başka bir açıdan baktığımızda *Simeranya*, reel dünyadaki çarpıklıkların yansıma alanı bulduğu ve görünürlük kazandığı geniş bir ayna gibidir.

Kaynaklar

Ahmet Hâşim (1987), *Bütün Şiirleri*, (Haz. İnci Enginün-Zeynep Kerman), Dergâh Yayınları, İstanbul.

Aytaç, Gürsel (1990), *Çağdaş Türk Romanları Üzerine İncelemeler*, Gündoğan Yayınları, Ankara.

Ayvazoğlu, Beşir (1998), *Peyami*, Ötüken Neşriyat A Ş, İstanbul.

Bachelard, Gaston (1996), *Mekânın Poetikası*, (Çev. Aykut Derman), Kesit Yayıncılık, İstanbul.

Frye, Northrop (1971), "Edebiyatta Ütopya Türleri", *Türk Dili Eleştiri Sayısı II*, nr. 234, Mart 1971, s. 510-531.

Gariper, Cafer-Küçükcoşkun Yasemin, "Çetin Altan'ın Gelecekçi Ütopik Kurgusu: 2027 Yılı'nın Anıları", *Arayışlar -İnsan Bilimleri Araştırmaları-*, Sayı: 16, Isparta 2006, s. 1-22.

Göktürk, Akşit (1982), *Ada İngiliz Yazınında Ada Kavramı*, Adam Yayınları, İstanbul.

Kierkegaard, Søren (2002), *Baştan Çıkarıcının Günlüğü*, (Çev. Süha Sertabiboğlu), 3. basım, Ayrıntı Yayınları, İstanbul.

Korkmaz, Ramazan (2007), "Romanda Mekanın Poetiği", *Edebiyat ve Dil Yazıları Mustafa İsen'e Armağan*, (Ed: Ayşenur Külahlıoğlu İslam-Süer Eker), Ankara, s. 399-415.

Öztürk, Nurettin (1992), *Çağdaş Türk Edebiyatında Ütopya*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Malatya.

Safa, Peyami (1951), *Yalnızız*, Nebioğlu Yayınevi, İstanbul.

Tekin, Mehmet (1990), *Romancı Yönüyle Peyami Safa*, Selçuk Üniversitesi Yayınları, Konya.

Yalçınkaya, Ayhan (2004), *Eğer'den Meğer'e Ütopya Karşısında Türk Romanı*, Phoenix, Ankara.